

УДК 378.14 (07)

Н.О.Котенко

Державний заклад «Київський коледж зв'язку»

РОЗРОБКА НАСКРІЗНИХ ПРОГРАМ ПРАКТИК ДЛЯ ВНЗ ГАЛУЗІ ЗВ'ЯЗКУ

В статті досліджуються проблеми, які виникають при розробці наскрізних програм практик у вищих навчальних закладах галузі зв'язку, а також описуються принципи, дотримання яких дозволяє уникнути цих проблем.

Ключові слова: навчальна практика, організація практики, наскрізна програма практик.

Постановка проблеми. Ринки праці та ринки освітніх послуг потребують нагального узгодження – і за кількістю фахівців, і за якістю їх підготовки, і за переліком професій, що затребувані високотехнологічним сьогоденням, – констатували учасники науково-практичного семінару «Проблеми забезпечення підприємств галузі зв'язку персоналом високого професійного рівня». Адже, лише за умови взаємовигідного об'єднання зусиль освіти, науки та виробництва, у співпраці з органами державної влади можна забезпечити підготовку компетентних спеціалістів професіоналів. В рамках даного семінару було наголошено на нагальності перегляду класифікатора професій ДК 003:2005, а також внесені зміни до довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників (випуск 70, «Зв'язок»)

Зміни мають бути внесені не лише до даних документів, а й до кожного нормативно-правового документу на основі якого здійснюється організація і провадження навчального процесу у ВНЗ галузі зв'язку. Тобто, необхідно повністю змінити «Освітньо-кваліфікаційні характеристики» та «Освітньо-професійні програми підготовки», адже вони посилаються на застарілий Класифікатор професій та Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників.

На основі вище згаданих документів розробляється чимало інших, які мають вагомий вплив на якість підготовки фахівців галузі зв'язку, серед них і план навчального процесу, і навчальні програми, і наскрізні програми практик.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз результатів моніторингу якості надання освітніх послуг у сфері вищої освіти, вимог ринку праці до вмінь випускників вищих навчальних закладів, звернень та пропозицій роботодавців з питань забезпечення якості професійної підготовки випускників показує, що в умовах ринкової економіки ситуація з організацією практичної підготовки у вищих навчальних закладах суттєво погіршилась [1]. Саме тому, звернемо особливу увагу на стан практичної підготовки випускників навчальних закладів галузі зв'язку та на оформлення деякої документації, яка сприяє підвищенню її якості. Одним із таких документів є наскрізна програма практики.

Мета статті. Розробити вимоги та рекомендації, що сприятимуть створенню якісних та ефективних, в плані практичної підготовки студентів, наскрізних програм.

Виклад основного матеріалу. Згідно з положенням «Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» практика є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки спеціалістів у ВНЗ і проводиться на оснащених відповідним чином базах навчальних закладів, а також на сучасних підприємствах і в організаціях різних галузей господарства, освіти, охорони здоров'я, культури, торгівлі і державного управління [3,439].

Метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формуванню у них на базі одержаних у ВНЗ професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних виробничих умовах [2, 704].

У положенні «Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» сказано, що залежно від конкретної спеціальності чи спеціалізації студентів практика може бути: навчальна, технологічна, експлуатаційна, конструкторська, педагогічна, економічна, науково-дослідна та інші види практик. Перелік усіх видів практик для кожної спеціальності або спеціалізації, їх форми, тривалість і терміни проведення визначаються в навчальних планах [3,439].

Практика студентів передбачає неперервність і послідовність її проведення при одержанні потрібного обсягу практичних знань і вмінь відповідно до різних кваліфікаційних рівнів [4,284].

Зважаючи на важливість всіх видів практик, керівники навчальних закладів повинні контролювати якість та своєчасність розробки всієї документації, яка стосується практичної підготовки студентів та розробляється співробітниками навчального закладу.

Необхідно особливу увагу звернути на розробку наскрізних програм практик, адже згідно з «Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» зміст і послідовність практики визначається програмою, яка розробляється кафедрою або предметною (цикловою) комісією згідно з навчальним планом. На кожній ланці практики необхідно, щоб програми мали рекомендації щодо видів, форм, тестів перевірки рівня знань, умінь, навичок, яких студенти мають досягти. Ці вимоги об'єднуються в наскрізній програмі – основному навчально-методичному документі практики [3].

Зміст наскрізної програми повинен відповідати положенням, наказам і рішенням колегії МОН України щодо практики студентів (зокрема «Положенню про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженого наказом Міністерства освіти України від 08.04.1993 р.), а також навчальному плану спеціальності і кваліфікаційній характеристиці спеціалістів. На основі цієї програми розробляються робочі програми відповідних видів практик. Загалом наскрізна і робочі програми практики затверджуються керівником ВНЗ [2].

Проаналізувавши ряд наскрізних програм практик, можна зробити висновок – не всі розробники наскрізних програм чітко усвідомлюють завдання цієї програми, те якою має бути її структура, який інформаційний зміст вона повинна мати. Трапляються наскрізні програми, які складаються з усіх програм практик передбачених на даній спеціальності, тобто складається враження, що спочатку були складені програми практик, а потім їх просто об'єднали в одному документі. Наскрізна програма створюється для регулювання розробки програми кожної з запланованих практик а не навпаки.

З метою спрощення роботи над розробкою наскрізних програм та вдосконалення їх структури хочемо запропонувати принципи, яких мають дотримуватися розробники наскрізних програм практик.

1. Принцип відповідності вимогам МОН України.

Наскрізна програма повинна відповідати:

- Положенню «Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» [3];
- Навчальному плану спеціальності;
- Освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця;
- Освітньо-професійній програмі підготовки фахівців;

2. Принцип цілеспрямованості практичної підготовки.

У наскрізній програмі мають чітко прослідковуватись мета та завдання кожної з запланованих видів практик. Варто зазначити, які компетентності формуються у студентів в результаті проходження кожної практики.

3. Принцип зв'язку практичної підготовки з теоретичним навчанням.

Кожна з запланованих практик має бути тісно пов'язана з теоретичним навчанням. Завдання які виносяться на практику мають відповідати пройденому теоретичному матеріалу, тобто бути посилюючими для студентів. Практичні завдання мають продемонструвати де і як застосовується той чи інший теоретичний матеріал. Для цього в наскрізній програмі варто зазначити як поєднані ті чи інші дисципліни з кожною з запланованих практик.

4. Принцип неперервності практичної підготовки.

Практична підготовка фахівців має здійснюватися починаючи з першого заняття і до захисту дипломного проекту (роботи). Тобто, всі дисципліни мають бути змістовно поєднані з певним видом практики, адже весь процес навчання у ВНЗ спрямований на підготовку висококваліфікованого фахівця.

З першої до останньої, всі заплановані практики, мають бути логічно пов'язані між собою, мати подібну структуру та вимоги, логічно доповнювати одна одну. Безперервність практичного навчання у ВНЗ дає можливість підвищити зацікавленість студентів в навчанні, потребу глибше пізнавати свою майбутню професію.

5. Принцип залучення інтелектуальних та матеріальних ресурсів.

Даний принцип полягає у продуманому поєднанні наступних трьох напрямків, які мають бути детально описані в наскрізній програмі:

- правильний підбір баз практик та перевірка їх відповідності запланованій практиці;
- залучення висококваліфікованих спеціалістів для керування практикою як з боку навчального закладу так і з боку підприємства (в випадку виробничої практики), а також для проведення лекцій чи екскурсій (в випадку навчальних практик);
- чіткий опис принципів фінансування практик, в яких воно присутнє.

6. Принцип активізації самостійної творчої діяльності студентів.

Творчо-пошукова технологія навчання є основою розвитку пізнавального процесу, в якому потреба студентів в знаннях повинна спонукати їх до використання, перш за все, самостійної діяльності.

Самостійній роботі студентів необхідно приділити особливу увагу, адже знання отримані студентами самостійно, завдяки власному досвіду, думці і дії, будуть насправді міцні. Навчальний матеріал, що опрацьовується власноручно, коли самостійно (індивідуально) виконується завдання від його постановки до аналізу отриманих результатів, засвоюється значно краще ніж прослуханий під час лекції.

В наскрізній програмі необхідно вказувати кількість годин, які відводяться студентам на самостійну роботу, та рекомендації, щодо розподілу цих годин.

7. Принцип неперервності контролю практичної підготовки.

Студенти є ще не досить свідомими та відповідальними і тому, якість засвоєного ними матеріалу дуже залежить від наявного контролю. Контроль практичної підготовки має здійснюватися у різних формах, які залежать від виду практичної діяльності. Рекомендації що до здійснення контролю мають бути присутні у наскрізній програмі.

Завдяки наскрізним програмам є можливість, уникаючи дублювання, чітко і послідовно відобразити єдину систему поступової професійної підготовки фахівців галузі зв'язку, що вмело поєднують теоретичні знання з вирішенням практичних питань виробництва.

У відповідності до вище описаних принципів була розроблена наскрізна програма практики студентів за напрямом підготовки 0915 – «Комп'ютерна інженерія», спеціальності 5.091504 – «Обслуговування комп'ютерних та інтелектуальних систем та мереж».

Представимо зміст даної наскрізної програми та охарактеризуємо деякі її пункти.

Вступ

1. Цілі і завдання практики

1.1. Суть поняття «практика»

1.2. Навчальна практика

1.2.1. Навчальна електромонтажна практика (II курс, 3 тижні)

1.2.2. Навчальна практика з програмування (III курс, 3 тижні)

1.2.3. Навчальна професійна практика (IV курс, 5 тижнів)

1.3. Виробнича практика

1.3.1. Виробнича технологічна практика (III курс, 4 тижні)

1.3.2. Виробнича переддипломна практика (IV курс, 4 тижні)

2. Зміст практики

2.1. Індивідуальні завдання

2.2. Заняття і екскурсії під час практики

2.3. Навчальні посібники

2.4. Методичні рекомендації

3. Форми та методи контролю

4. Вимоги до звіту

5. Підведення підсумків практики

6. Вимоги до складання робочих програм

Додаток 1

Додаток 2

Додаток 3

У вступі можна зазначити мету розробки даної програми, її призначення, перелік документів на основі яких була розроблена дана програма, види запланованих на даній спеціальності практик, можливі бази практик, перелік предметів з якими має бути пов'язаний зміст практики.

Найчастіше практики поділяють на навчальні та виробничі, їх характеристику доцільно навести в першому параграфі першого розділу «Цілі і завдання практики»

Навчальна практика – частина навчального процесу відповідної дисципліни, під час якої студенти набувають реальної обізнаності щодо втілення тих знань, які вони одержали протягом вивчення дисципліни.

Мета навчальної практики — закріпити і поглибити теоретичні знання студентів, сформувати у них професійні уміння і навички прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, а також розвинути потребу систематично поповнювати свої знання та творчо їх застосовувати у практичній діяльності.

Завдання навчальної практики: сформувати у студентів первинні практичні навички і уміння роботи за спеціальністю; підготувати студентів до виконання ними функціональних обов'язків і використання різноманітних форм і методів практичної роботи; підготувати студентів до проходження виробничої практики за спеціальністю; зібрати й узагальнити практичний матеріал для написання курсової (дипломної) роботи, набути навичок проведення науково-дослідної роботи.

Виробнича практика проводиться після опанування теоретичної частини відповідної дисципліни.

Метою виробничої практики є закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами в процесі вивчення певного циклу теоретичних дисциплін, практичних навичок зі спеціальності, а також збір фактичного матеріалу для виконання курсових проектів (робіт)[3].

Основне завдання виробничої практики – це адаптація студентів у трудовому колективі, яка допомагає молодому фахівцю швидко включитися в роботу нового колективу у якості колеги, розуміння себе і свого місця в структурі підприємства, почуття відповідальності за покладені виробничі функції.

В першому розділі у відповідних параграфах описуються всі навчальні та виробничі практики. Вказується назва кожної з них, тривалість (у тижнях або годинах), курс на якому вона проводиться, деталізуються завдання, які вирішуються в ході практики. Для зручності розробки навчальних програм варто вказати ті предмети циклу професійної та практичної підготовки вивчення яких студенти закінчили або розпочали на момент проведення практики. Щоб правильно зорієнтувати розробника робочої програми практики, щодо її змісту необхідно перерахувати те, чого мають навчитися студенти в процесі проходження практики.

В параграфі «Індивідуальні завдання» потрібно пояснити суть індивідуальних завдань для кожного виду практики, можна навести приклади таких завдань. Варто наголосити на тому, що в подальшому індивідуальні завдання можуть бути використані для виконання курсових і дипломних проектів, для підготовки доповіді, наукової статті або з іншою метою за узгодження з кафедрою або цикловою комісією та базою практики.

Індивідуальні завдання мають за мету придбання студентами під час практики уміння та навичок самостійного розв'язування практичних, виробничих, наукових або організаційних завдань. Виконання індивідуальних завдань активізує діяльність студентів, розширює їх світогляд, підвищує ініціативу і робить проходження практики конкретним і цілеспрямованим.

В параграфі «Заняття і екскурсії під час практики» необхідно вказати правила проведення екскурсій, лекцій, семінарів, дискусій та інших видів теоретичних занять.

Заняття повинні розкривати студентам перспективи розвитку спеціальності і готувати їх до подальшого вивчення в навчальному закладі дисциплін навчального плану. Для проведення цих занять необхідно залучати найбільш кваліфікованих працівників бази практики.

Екскурсії під час практики проводяться з метою надбання студентами найбільшої уяви про можливі місця майбутнього працевлаштування, з метою виховання у студентів почуття гордості та любові до обраної професії.

Під час виробничої практики екскурсії проводяться з метою ознайомлення з базою практики її структурою, взаємодією її окремих підрозділів, діючою системою управління.

Для поширення світогляду і ерудиції студентів екскурсії доцільно проводити не тільки на базі практики (внутрішні) але і на інших підприємствах, організаціях і закладах суміжних галузей, а також екскурсії до музеїв та відвідування виставок які стосуються обраної професії (зовнішні). Екскурсії внутрішні може проводити керівник практики від підприємства, а зовнішні – керівник від навчального закладу.

Кількість годин, що відводяться на заняття та екскурсії, для студента не повинна перевищувати шести годин на тиждень.

В параграфі «Навчальні посібники» необхідно зазначити рекомендовану літературу, потрібні навчальні комплекси та програми, а також їх коротку характеристику.

Що ж стосується параграфу «Методичні рекомендації», то в ньому необхідно зазначити методичну специфіку навчальних практик. Адже, перебуваючи в колективі підприємства, студент повинен в першу чергу знайти взаєморозуміння з керівником практики від підприємства та іншими колегами. Для виконання отриманого індивідуального завдання потрібно записатись в технічну бібліотеку чи бюро технічної інформації підприємства і виконувати їх вимоги. При необхідності зробити копії документів чи графічного матеріалу, отримати дозвіл на це відповідальної особи (є ряд документів, які представляють виробничу чи комерційну таємницю). Всі свої дії на базі практики студент повинен погоджувати з керівником практики від підприємства. При необхідності звернутись до керівника практики від вузу за допомогою щодо вирішення того чи іншого питання.

В розділі 3 «Форми та методи контролю» потрібно розробити методичні рекомендації щодо здійснення перевірки навчальних досягнень студентів, відвідування ними баз практик, дотримання режиму праці на базі практики та якості виконання поставлених завдань.

В розділі 4 «Вимоги до звіту» описуються вимоги до звітів студентів. Тобто, перераховуються всі складові частини звіту та вимоги до оформлення кожної з них. Вказується час, який виділяється на оформлення звітів.

Звіт перевіряється і затверджується керівниками практики і завіряється керівництвом бази практики. Звіт після захисту може використовуватися студентом в його подальшій роботі над курсовими та дипломними проектами.

В розділі 5 «Підведення підсумків практики» зазначаються вимоги до проведення захисту практики.

Підсумки підводяться у процесі захисту практики студентом перед комісією, яка призначається навчальним закладом.

Диференційована оцінка з практики враховується нарівні з іншими оцінками, які характеризують успішність студента. У випадках, коли практика закінчується після проведення екзаменаційної сесії і призначення стипендії, оцінка з цієї практики враховується разом з оцінками наступного семестру.

Результати складання заліків з практики заносяться в екзаменаційну відомість, проставляються в заліковій книжці.

Обов'язки керівника практики від навчального закладу, обов'язки студентів та керівників баз практики наводяться в додатках до наскрізної програми.

Наскрізна програма об'єднує в собі загальні питання, а не є формальним об'єднанням декількох програм окремих практик.

Аналогічно була розроблена наскрізна програма практики студентів освітньо-професійного рівня «бакалавр», за напрямом підготовки 0915 – «Комп'ютерна інженерія», кваліфікації 312 – «Технічні фахівці в галузі обчислювальної техніки».

Зміст даної наскрізної програми представлено нижче.

Вступ

1. Цілі і завдання практики

1.1. Навчальна практика

1.1.1. Навчальна електромонтажна практика (I курс, 3 тижні)

1.1.2. Навчальна ознайомчо-професійна практика (II курс, 3 тижні)

1.2. Виробнича практика

1.2.1. Виробнича технологічна практика (III курс, 4 тижні)

1.2.2. Виробнича експлуатаційна (переддипломна) практика (IV курс, 3 тижні)

2. Зміст практики

2.1. Індивідуальні завдання

2.2. Заняття і екскурсії під час практики

2.3. Навчальні посібники

2.4. Методичні рекомендації

3. Форми та методи контролю

4. Вимоги до звіту

5. Підведення підсумків практики

6. Вимоги до складання робочих програм

Додаток 1

Структура та зміст наведених наскрізних програм обговорювалися та були затверджені під час проведення семінару «Розробка наскрізних програм практик» в ДЗ «Київський коледж зв'язку», який відбувся 11 січня 2011 року.

Висновки. Для забезпечення якісного проведення навчальних практик, перш за все велику увагу необхідно приділити складанню наскрізної програми. Завдяки наскрізній програмі всі практики, що заплановані для певного напрямку підготовки, взаємопов'язані між собою та логічно доповнюють одна одну, що сприяє формуванню готовності майбутніх фахівців галузі зв'язку до професійної діяльності.

Побудована з дотриманням вище сформульованих принципів наскрізна програма практики студентів ВНЗ галузі зв'язку сприятиме:

- розробці якісних навчальних програм практик;
- логічному поєднанню всіх видів практик з теоретичним навчанням та між собою;
- підвищенню якості практичної підготовки випускників ВНЗ галузі зв'язку.

1. Лист МОН 1/9-93 від 07.02.09 року, про практичну підготовку студентів. Електронний ресурс: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/2728
2. Кремінь В. Г., Енциклопедія освіти. – К.: ЮніонкомІнтер. 2008. – 1040 с.
3. Панов М. І., Вища освіта. Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації: У 2 кн. /М.І. Панов, Ю. П. Битяк, Г. С. Г. та ін.; Під ред. М. І. Панов.— Харків: Право, 2006. — 688 с.
4. Лозниця В. С., Психологія та педагогіка: основні положення. Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. / В. С. Лозниця. — Київ: ЕксОб, 1999.— 304 с.